

Integrationen av romer i Sverige

En studie i mångkulturell integration av etniska minoriteter

Helena Johansson

Abstract

The Roma people have been living in Europe for about a thousand years. But still they have not been integrated in to the European society. In many places around Europe they are being subjected to unfair and sometimes illegal actions due to their ethnicity. At the same time many European countries have adopted multicultural integration policies in which the main goal is to integrate ethnic and cultural minorities in to the majority society while respecting their cultural differences. Sweden is one of those countries. In this essay I test Will Kymlickas theory about multicultural citizenship and integration by analyzing Sweden's integration of the Roma to answer the question why the integration of the Roma has failed. To do this I have done a theory testing case study. The aim of the study has been to show that although Sweden's integration work and policies, to a great extent, are consistent with multicultural theory, the integration of the Roma in Sweden still haven't succeeded.

In this essay I present two, of many, possible reasons to why multicultural policies have failed to integrate the Roma. These are racism and prejudices and also the multicultural assumption that you can integrate groups as a whole without considering the individual.

Nyckelord: romer, integration, mångkulturalism, nationell minoritet, etnisk minoritet

Antal ord: 9567

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problemformulering och syfte.....	1
1.2	Teori och metod	2
1.3	Material och källkritik	2
1.4	Disposition	2
2	Teori	4
2.1	Mångkulturalism	4
2.1.1	Will Kymlickas mångkulturella integration	5
2.1.2	Kritik av mångkulturalismen.....	7
2.2	Begreppet integration	8
3	Metod	10
3.1	Fallstudie	10
3.2	Analyspunkter	11
3.3	Val av fall	11
4	Romer i Sverige	13
4.1	Att tillhöra en nationell minoritet.....	13
4.2	Bakgrund	13
4.3	Romer idag	15
4.3.1	Sysselsättningsgrad	15
4.3.2	Studieresultat och skolgång.....	16
4.3.3	Upplevd diskriminering.....	16
4.3.4	Fördomar	17
5	Analys	19
5.1	Resultat.....	19
5.1.1	Positiv särbehandling och grupprepresentation.....	19
5.1.2	Anpassning av institutioner.....	20
5.1.3	Språklig tillgänglighet	21
5.2	Diskussion	23
6	Slutsats	27
7	Referenser	28

1 Inledning

Under 2010 kom flera rapporter från runtomkring i Europa men även från Sverige om hur romer på olika sätt varit illa. Detta väckte mitt intresse för romernas situation. Trots att romer funnits i Europa i nära tusen år och i Sverige i femhundra år så är de fortfarande en utsatt minoritet som många gånger lever utanför majoritetssamhället och på sämre villkor än samhället i övrigt. I flera länder, däribland Sverige, är romerna klassade som nationell minoritet, vilket innebär att deras kultur och språk har en särställning gentemot andra minoritetskulturer och språk.

1.1 Problemformulering och syfte

Målsättningen med den här uppsatsen är att pröva Will Kymlickas teori om mångkulturell integration av etniska minoriteter gentemot Sveriges integrationsarbete av romer. Anledningen till att jag väljer att undersöka det svenska integrationsarbetet är i första hand avgränsande samtidigt som Sverige har arbetat med integrationen av romer under längre tid än flera andra europeiska länder och därför bör vara mer meningsfullt att undersöka. Vidare så upplever jag det som angelägnare att studera min närhet. Min frågeställning är som följer:

- Varför har inte integrationen av romer lyckats i Sverige?

Som frågeställningen antyder anser jag att integrationen av romer inte har lyckats särskilt väl i Sverige. Detta är i sig ingen kontroversiell uppfattning men jag kommer ändå att påvisa att romer inte är integrerade i det svenska samhället på ett tillfredställande vis. Detta gäller naturligtvis inte samtliga romer inom Sveriges gränser men generellt så har romerna som minoritet inte integrerats i det svenska samhället.

Min förförståelse är att det svenska integrationsarbetet med etniska minoriteter överlag och med romer i synnerhet har stor överensstämmelse med Kymlickas teori om mångkulturell integration. Trots detta är romerna inte integrerade i det svenska samhället. Detta menar jag pekar på att det finns brister i Kymlickas teori. Jag kommer därför även belysa några faktorer som jag anser att Kymlicka förbiser. Min förhoppning är att man utifrån min undersökning kan resonera på ett abstraktare plan kring integrationen av etniska och kulturella minoriteter.

1.2 Teori och metod

Den teori som jag ämnar pröva är professor Will Kymlickas teori om mångkulturellt medborgarskap och integration. I korthet menar Kymlicka, vars teorier är sprungna ur mångkulturalismen, att minoriteters kulturer är missgynnade i majoritetssamhället och detta förhindrar integration. För att uppnå en rättvis och lyckad integration måste även samhället och dess institutioner anpassas för att bättre bemöta de behov som kulturella och etniska minoriteter kan ha. För att pröva teorin använder jag mig av en teoriprovande fallstudie i vilken jag utifrån analyspunkter hämtade från teorin undersöker Sveriges integrationsarbete av romer. Fallstudier får ibland kritik för att inte vara tillräckligt vetenskapliga då man menar att man inte kan dra generella slutsatser utifrån dem. Jag svarar på den kritiken i metodkapitlet och motiverar varför jag anser att en fallstudie är den forskningsdesign som är bäst lämpad för min problemformulering.

1.3 Material och källkritik

Materialet till den empiriska delen av uppsatsen utgörs till stor del av statliga rapporter och information från regeringen och myndigheter. Valet av material påverkar ofrånkomligen resultatet så jag har försökt väga upp detta med att använda mig av artiklar och annan litteratur. Anledningen till att den övervägande delen av empirin är hämtad från olika myndigheter är att hos dem har jag funnit tillgängligt och tillförlitligt material. Samtidigt måste man vara kritisk till allt material oavsett avsändare. Avsändarens syfte och förförståelse av situationen påverkar ofrånkomligen dennes uppfattning om romers situation och det svenska integrationsarbetet (Teorell-Svensson 2007 s.101). Detta är något som jag anser att jag tagit hänsyn till i min undersökning. Samtidigt är jag medveten om att min förförståelse påverkar hur jag tolkar materialet.

1.4 Disposition

Inledningsvis kommer jag i teorikapitlet att presentera den mångkulturella teoribildningen och Kymlickas teori om mångkulturell integration i vilken han ställer upp riktlinjer för en effektiv och rättvis integration av etniska minoriteter. En kort genomgång av kritik riktad mot mångkulturalismen ges också i detta kapitel. Jag avslutar det första kapitlet med en operationalisering av begreppet integration. Därefter följer metodkapitlet i vilket jag presenterar uppsatsens forskningsdesign och presenterar de analyspunkter som kommer utgöra grunden

för analysen samt motiverar mitt val av fall. I nästföljande kapitel ger jag en bakgrund till romernas situation i Sverige idag samt berättar om hur situationen ser ut i dag utifrån den operationalisering av begreppet integration som jag gör i teoristycket. I femte kapitlet följer analysen av det empiriska materialet. Först presenterar jag resultatet av undersökningen utifrån de tre analyspunkterna och sedan följer en diskussion av detsamma. Avslutningsvis kommer slutsatsen av min undersökning.

2 Teori

I det här kapitlet presenteras den mångkulturella teorin och Will Kymlickas riktlinjer för mångkulturell integration. Utrymme kommer även ges åt kritik som har riktats mot mångkulturalismen. Avslutningsvis operationaliseras begreppet integration vilket jag anser vara en nödvändighet för att påvisa att romer inte är integrerade i det svenska samhället.

2.1 Mångkulturalism

Will Kymlickas teorier är utvecklade ur mångkulturalismen av vilken Kymlicka själv är en av de mest betydande förespråkarna (Fernández 2005 s.127). Mångkulturalismen förespråkar en mångfaldsnorm för nationalstaterna. Det vill säga att de förespråkar normer och lagstiftningar som aktivt ska skydda samhällets kulturella mångfald vilken de anser nödvändigt för att medlemmar från etniska minoritetsgrupper ska ha möjlighet att delta i samhällslivet på samma villkor som majoritetssamhällets medlemmar (Fernández 2005 s.125).

Mångkulturalismen gör både normativa och empiriska ställningstaganden. De normativa ställningstagandena grundar sig i liberala och kommunitära idéer. I likhet med liberalismen ger mångkulturalismen individens frihet och möjligheten att göra fria val stort utrymme, däremot vänder sig mångkulturalister emot den moderna nationalstatens påstådda neutralitet. De menar att nationalstatens kultur och uppbyggnad ofrånkomligen speglar majoritetssamhällets preferenser och därför inte kan betraktas som neutral. Kommunitarismen som har inspirerat till mångkulturalismens människosyn ger gemenskapen stor betydelse för individens identitet och preferenser. Individens möjlighet att fatta fria och meningsfulla val är beroende av förekomsten av sammanhang som motsvarar dennes egna värderingar. Vidare är det viktigt att förekomsten av sådana sammanhang tolereras utan att de aktivt stimuleras och skyddas med offentliga medel (Fernández 2005 s.125-126).

Mångkulturalismen grundar sig, som tidigare nämnt, även på empiriska antaganden. Utgångspunkten är att den enighet och homogenitet som det liberala medborgarskapet förmodas innebära inte längre är en realitet och att nationalstaten har misslyckats med att hantera den kulturella mångfald som det liberala välfärdssamhället kännetecknas av. Beviset på detta är den, enligt mångkulturalismen, misslyckade integrationspolitiken som de menar strävar efter homogenitet och enhetlighet. Denna strävan är både meningslös och skadlig då den strider mot rådande förhållanden samtidigt som den marginaliserar och diskriminerar istället för att integrera. Därför menar många mångkulturalister att

nationalstaten inte kan erbjuda den jämlikhet och gemenskap som medborgarskapet kräver (Fernández 2005 s.126). Följaktligen förespråkar mångkulturalister mångkulturellt medborgarskap eftersom de anser att ett likformigt medborgarskap gynnar majoritetssamhällets kultur och på ett sätt som diskriminerar kulturella minoriteter. Det mångkulturella medborgarskapet innebär att medborgarskapet fragmenteras utifrån kulturella gruppstillhörigheter och att minoriteter ges grupp-specifika rättigheter vars syfte är att skydda minoritetens kultur från majoritetssamhällets inflytande (Fernández 2005 s.127-128).

2.1.1 Will Kymlickas mångkulturella integration

Will Kymlicka, professor i politisk filosofi, presenterade sina teorier kring mångkulturellt medborgarskap i boken *Multicultural Citizenship. A liberal theory on Minority Rights*. I boken resonerar han kring svårigheterna med att integrera kulturella och etniska minoriteter i majoritetssamhället. Kulturella minoriteter delas in i två kategorier: nationella och etniska minoriteter. Nationella minoriteter är enligt Kymlickas definition av begreppet tydligt territoriellt avgränsade, potentiellt självstyrande kulturella grupper som levt inom ett lands gränser innan det att nationen bildades, men i och med det att nationen bildades inkorporerades i den och på så sätt miste sitt självstyre. Dessa minoriteter vill vanligen existera som egna samhällen vid sidan av majoritetssamhället och ställer ofta krav på autonomi. Etniska minoriteter däremot är invandrare, grupper som vanligtvis frivilligt, lämnat sitt hemland för att finna en plats i ett annat land och som ofta förenas i lösa sammanslutningar i det nya landet. Dessa grupper vill generellt sätt integreras som fullgoda medborgare i majoritetssamhället även om de vanligtvis även har önskemål om att deras etniska identiteter ska få större erkännande genom att samhällets institutioner anpassas för att bättre respektera kulturella skillnader (Kymlicka 1998 s.18-19, 27-28). Kymlicka argumenterar för att grupp-specifika rättigheter för kulturella och etniska minoriteter behövs för att de på ett effektivt och rättvist sätt ska integreras i övriga samhället. Genom att bevilja vissa grupp-specifika rättigheter hjälper man minoriteterna att bevara och ha tillgång till sin kultur samtidigt som man främjar deras integration i majoritetssamhället (Kymlicka 2001 s.161-162). Teorin är i stor utsträckning normativ och rättvisa är ett genomgående tema. Men Kymlicka menar att, vad han anser vara, rättvis integration är ett krav för att integrationen ska lyckas och i *Politics in the Vernacular* utvecklar han teorierna kring integration av etniska minoriteter/invandrare vidare. Kymlicka argumenterar för hur den sorts mångkulturella integration som har utformats och anammats under de senaste årtiondena i västvärlden är rättvisare men också effektivare än den tidigare assimilationsinriktade integrationspolitiken. Kymlicka ställer upp ett antal riktlinjer för mångkulturell integration genom bland annat grupp-specifika rättigheter leder till en effektivare integration. Riktlinjerna baseras på hur den mångkulturella integrationspolitiken har utformats i bland annat Kanada men även på krav som har kommit från etniska minoriteter att det ska finnas utrymme för

dem att utöva sin kultur i samhället (Kymlicka 2001 s.152-162). Teorin underbyggs således även empiriskt. Ett grundantagande är att integration är en komplicerad och långvarig process och därför kan det ofta behövas specialanpassade tjänster för immigranter i denna övergångsperiod som exempelvis information på deras modersmål. Ett annat grundantagande är att en förutsättning för rättvis och således även effektiv integration är att samhället försäkras sig om att de institutioner som invandrare kommer i kontakt med respekterar minoriteternas kultur i lika stor utsträckning som de respekterar majoritetssamhällets kultur (Kymlicka 2001 s.162).

Kymlicka identifierar tolv riktlinjer för mångkulturell integration:

1. Utveckla kvoteringsriktlinjer för att öka representationen av etniska minoriteter i samhällsliga institutioner.
2. Reservera ett visst antal platser i nationens lagstiftande församling eller i rådgivande organ åt regeringen till etniska minoriteter.
3. En översyn av kursplanerna för litteratur och historia i skolans läroplan för att ge ett större erkännande åt etniska minoriteters bidrag till desamma.
4. Anpassa regleringen av arbetstid med hänseende till arbetsveckan och olika högtider så att de bättre respekterar etniska minoriteters olika behov.
5. En anpassning uniformer och klädregler inom offentliga yrken så att även etniska grupper med avvikande klädsel kan utöva dessa yrken utan att behöva klä sig på ett sätt som går emot deras traditionella klädsel.
6. Utforma av anti-rasistiska utbildningsprogram.
7. Utforma av riktlinjer för skolor och arbetsplatser för att undvika trakasserier.
8. Inför obligatorisk mångfaldsutbildning för personal inom vården och polisen så att de kan identifiera individuella behov och konflikter inom invandrarfamiljer.
9. Utforma statliga riktlinjer kring stereotyp framställande av etniska och kulturella minoriteter i media.
10. Erbjud statlig finansiering till minoriteters kulturfestivaler och utbildningsprogram.
11. Erbjud tillgång till information och vissa allmännyttiga tjänster på invandrades modersmål så att de är tillgängliga för dem som ännu inte lärt sig nationens språk.
12. Erbjud tvåspråkig utbildning till invandrabarn de första åren så att en del av skolgången sker på deras modersmål under en övergångsperiod medan de lär sig det nya språket (Kymlicka 2001 s.163).

Avsikten med de två första riktlinjerna är att fler invandrare ska integreras i samhället genom positiv särbehandling och grupprepresentation. Genom att försäkra sig om att etniska minoriteter finns representerade inom olika samhällsliga institutioner underlättar man för immigranter att integreras i majoritetssamhället. Riktlinjerna tre till tio är utformade med avsikten att få immigranter att känna sig mer bekväma och behöriga i samhället. En del av dessa

riktlinjer, har fått kritik för att istället för att fungera som integrerande uppmuntra immigranter att se sig själva som skilda från samhället i stort. Kymlicka menar dock att man genom att ge etniska minoriteter större erkännande och utrymme i samhället istället underlättar för invandrare att ta steget ut i samhället och integreras. Vidare menar Kymlicka att om majoritetssamhället underlåter sig att anpassa institutioner för att bemöta etniska minoriteters behov ökar man risken för att de ska motsätta sig integration och istället skapa egna institutioner vid sidan om majoritetssamhället (Kymlicka 2001 s.164-165). De två sista riktlinjerna har även de fått kritik för att vara kontraproduktiva då de inte direkt uppmuntrar till inläring av nationens språk. Men detta försvarar Kymlicka med att det för nyanlända invandrare kan ta flera år innan de lär sig landets språk och då kan tjänster och information på personens modersmål snarare påskynda integration eftersom de då inte längre är beroende av bristfälliga språkkunskaper (Kymlicka 2001 s.166).

2.1.2 Kritik av mångkulturalismen

Mångkulturalismen som politisk teori är inte helt okontroversiell och har fått en hel del kritik. Mångkulturalismens syn på just kultur har fått kritik för att vara alltför statisk och endimensionell. Kritiker menar att mångkulturalister ofta ser på kultur en tydligt definierad och avgränsad enhet som lätt går att studera och helt förbiser att kulturer är internt heterogena och föränderliga över tid (Scuzzarello 2010 s.23). Vidare så ifrågasätts mångkulturalismens antagande om att kulturell och etnisk bakgrund är de viktigaste identiteterna för individer och att man utifrån dessa kategoriserar medborgare (Scuzzarello 2010 s.27-28).

Mångkulturalismen har också fått kritik för att överdriva staters etnocentrism och att man genom mångkulturell politik riskerar att befästa och förstärka olikheter och kulturella konflikter inom nationer när man går från en slags etnocentrism till en starkare mångkulturell etnocentrism. Christian Fernández skriver i sin avhandling *Medborgarskap efter nationalstaten* att man riskerar att försvaga den nationella gemenskapen och reducera medborgarskapet till att enbart förknippas med den etniska grupp som den främst förknippas med (Fernández 2005 s.128-129). Kritiker till grupp-specifika rättigheter menar att man med sådana riskerar att cementera det utanförskap som man försöker övervinna. Vidare menar han att grupp-specifika rättigheter försvårar skyddet av gruppmedlemmarnas individuella rättigheter i situationer då dessa kolliderar med de grupp-specifika rättigheterna (Fernández 2005 s.79-80).

James Tully, professor i statsvetenskap, är inte motståndare till mångkulturalismen eller mångkulturellt medborgarskap utan snarare förespråkare. Likväl pekar även han på det problematiska med grupp-specifika rättigheter. För att kunna ge en grupp specifika rättigheter måste man först identifiera gruppen och dess gemensamma identitet. Och det är här en stor del av problemet ligger, menar han. Ingen minoritetsgrupp vare sig den är baserad på etnisk och kulturell bakgrund, sexuell läggning eller annan särskilnad från majoritetssamhället är helt

homogen inom sig. Minoritetsgrupper är precis som samhället i övrigt heterogena och medlemmar inom minoriteterna identifierar sig inte sällan med mer än bara sin minoritetsidentitet utan har flera identiteter som överlappar varandra. Det kan dessutom inom gruppen finnas meningsskiljaktigheter om vad det innebär att tillhöra den specifika minoriteten vilket kan leda till konflikter och förtryck av oliktankande (Tully 2000 s.218).

2.2 Begreppet integration

”Målet för integrationspolitiken i Sverige är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund” (Integrationspolitiken i Sverige, faktablad). Detta är en ganska vag formulering utifrån vilken det är svårt att peka på vilka de konkreta målen för den svenska integrationspolitiken är. Ser man istället till vilka integrationspolitiska strategiska områden som ges störst vikt så är arbete och utbildning de viktigaste områdena för integrationspolitiken. Målsättningen är att fler invandrare ska komma i arbete och att nå bättre resultat och likvärdighet i skolan oavsett etnisk bakgrund. Vidare är målsättningen att öka vuxna invandrades språkkunskaper och att effektivt motverka diskriminering. Viktigt är också att skapa en gemensam värdegrund i samhället som präglas av en ökande kulturell mångfald. Enligt regeringen ska integrationspolitikens utformning ses som en del i regeringens målsättning att bryta utanförskapet (Skr:2009/10:233, s.1-3).

Kymlicka ser på begreppet integration och då närmare bestämt mångkulturell integration som en process i vilken man integrerar människor med olika etnisk och kulturell bakgrund i gemensamma politiska och sociala institutioner. Detta utan att man eliminerar de kulturella skillnader som kan finnas mellan olika etniska grupper inom nationen. Man accepterar istället att dessa kulturella skillnader är viktiga för individens identitet och därför kommer att bestå. Således måste dessa kulturella skillnader erkännas och institutioner anpassas efter dessa. Detta för att medborgare med olika kulturell och etnisk bakgrund ska kunna identifiera sig med det gemensamma medborgarskapet. Målsättningen med mångkulturell integration är att skapa en ny, överlägsen medborgarskapsidentitet i vilken en nations alla medborgare kan identifiera sig oavsett kulturell och etnisk bakgrund (Kymlicka-Norman 2000 s.14).

Utifrån dessa två ganska likartade beskrivningar av vad integration är väljer jag att operationalisera begreppet. Operationalisering innebär att man ställer upp ett antal mer konkreta indikatorer som hjälper en att mäta ett abstrakt begrepp och på så sätt försäkra sig om att man undersöker det man ämnar undersöka (Teorell-Svensson 2007, s.55). Jag anser att en operationalisering är nödvändig då begreppet integration är förhållandevis vagt och kan ha varierande innebörd. För att kunna påvisa att integrationen av romer inte har lyckats i Sverige måste det stå klart vad integration innebär. De indikatorer som jag har ställt upp för att mäta integration är: Sysselsättningsgrad, studieresultat och skolgång, upplevd

diskriminering och fördomar. För att en grupp ska kunna ses som väl integrerad i samhället ska sysselsättningsgrad, studieresultat och dylikt vara på liknande nivåer som hos samhället i stort. Upplevd diskriminering och fördomar ska vara på ett minimum.

Det finns naturligtvis flera sätt att operationalisera begreppet på och att de val man gör kan ha påverkan på vilket resultat man får i sin undersökning. Detta är således bara en av flera möjliga operationaliseringar. Jag är däremot av den uppfattningen att ovanstående operationalisering ger en god bild av vad integration är i enlighet med de källor jag har använt.

3 Metod

I det här kapitlet presenterar jag metoden som jag kommer att använda mig av i min studie vilket i det här fallet är en fallstudie. Här presenteras även de analyspunkter som jag kommer att använda i min analys av det empiriska materialet. Slutligen motiverar jag mitt val av fall.

3.1 Fallstudie

Jag ämnar pröva Will Kymlickas teorier kring mångkulturellt medborgarskap och integrationen av kulturella minoriteter. För att göra detta har jag valt att utföra en teoriprovande fallstudie. Målsättningen med teoriprovande studier är sällan att helt förkasta en teori (George-Bennet 2005 s.115) och det är inte heller målet med den här studien. Skulle Kymlickas teori inte vara applicerbar på fallet Sveriges integration av romer innebär inte att den saknar vetenskapligt värde (George-Bennet 2005, s.116).

Jag kommer utifrån Kymlickas teorier om mångkulturellt medborgarskap och integration ställa upp tre analyspunkter som jag sedan kommer att ställa mot Sveriges integrationsarbete av romer för att se i hur stor utsträckning de överensstämmer. Tanken är att påvisa att trots att det svenska integrationsarbetet i stor utsträckning överensstämmer med Kymlickas mångkulturella riktlinjer så har Sverige inte nått fram till en lyckad integration av romer. Detta anser jag tyda på att det finns viktiga aspekter som han utelämnar. Därför kommer jag även att ge förslag på några av de aspekter som jag anser att Kymlicka förbiser.

Valet av forskningsdesign var för min del ganska självklar då fallstudien som forskningsmetod tillåter forskaren att handskas med många olika sorters material (Yin, 2003 s.8) vilket jag anser vara en nödvändighet i det här fallet. Vidare tillåter fallstudier forskaren att studera materialet och fallet närmare (George-Bennet 2005 s.19-22).

En vanlig invändning mot fallstudier, är att det inte går att generalisera utifrån dem och att detta minskar deras vetenskapliga värde (Yin 2003, s.10). Det finns en poäng i det med det är till viss del en missriktad kritik med utgångspunkt i hur man generaliserar utifrån statistiska undersökningar, där ett väl valt urval ur befolkningen kan användas för att generalisera kring en större del av befolkningen eller rentav befolkningen i stort. Skillnaden mellan statistiska undersökningar och fallstudier är att statistiska undersökningar förlitar sig på statistisk generalisering av materialet medan fallstudier förlitar sig på analytisk generalisering. Analytisk generalisering innebär att man istället för att generalisera kring det empiriska materialet generaliserar man kring den teori man använder sig av för att på så sätt

utveckla generaliserbara teorier (Yin 2003, s.37-38). Utifrån detta anser jag att uppsatsens vetenskapliga värde inte påverkas negativt av det faktum att det är en enfallsstudie.

3.2 Analyspunkter

Utifrån Kymlickas riktlinjer för integration av invandrare har jag tagit fram tre analyspunkter med hjälp av vilka jag kommer att undersöka Sveriges arbete med integrationen av romer. Dessa tre analyspunkter stämmer väl överens med indelningen Kymlicka själv gör av de tolv riktlinjerna.

- **Positiv särbehandling och grupprepresentation**
Under denna analyspunkt kommer jag att titta närmare på hur väl det svenska arbetet med integrationen av romer stämmer överens med de två första riktlinjerna som Kymlicka ställer upp. Närmare bestämt vad som har gjorts för att öka representationen av romer i olika institutioner och huruvida de har någon representation i rådgivande organ åt regeringen.
- **Anpassning av institutioner**
Denna analyspunkt är en sammanslagning av Kymlickas riktlinjer tre till tio. Jag kommer således att undersöka vilka åtgärder som har tagits för att få romer att känna sig mer välkomna i det svenska samhället och huruvida det har gjorts någon anpassning av de olika institutioner som romer kommer i kontakt med i sin vardag.
- **Språklig tillgänglighet**
Denna analyspunkt fokuserar på de två sista riktlinjerna som Kymlicka ställer upp. Det vill säga att jag här kommer att undersöka huruvida romer erbjuds allmännyttiga tjänster på romani chib och om det erbjuds tvåspråkig undervisning för romska barn.

3.3 Val av fall

Även om romer klassas som en nationell minoritet i Sverige gör de inte det enligt Kymlickas definitioner. Enligt Kymlicka är romer som minoritet exempel på vad han kallar ett "svårt fall". Med detta menar han att de utgör en minoritet som varken kan klassas som nationell eller etnisk minoritet, utan snarare hamnar mellan de två definitionerna. Samtidigt så poängterar han att han är av den

uppfattningen att hans teorier kan utvecklas och anpassas för att fungera även för svåra fall (Kymlicka 2001 s.31-32).

Utifrån detta kommer jag att använda mig av Kymlickas teorier kring integrationen av etniska minoriteter. Anledningen till att jag väljer att applicera teorin om integration av etniska minoriteter, eller invandrare om man så vill, är att den kategorisering som Kymlicka gör av etniska minoriteter i stor utsträckning beskriver romers situation då romer har invandrat till Sverige i omgångar och de lever inte i etniska enklaver utan är utspridda i hela landet. Vidare så har de inte någon uttalad önskan om självstyre vilket annars är utmärkande för nationella minoriteter i Kymlickas teori.

4 Romer i Sverige

4.1 Att tillhöra en nationell minoritet

Sverige ratificerade Europarådets Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och Europeiska språkstadgan om landsdels- och minoritetsspråk år 1999. Detta innebär att Sverige är förpliktigt att förverkliga minoriteters rättigheter så som de beskrivs i konventionerna. Samtidigt som Sverige ratificerade Ramkonvention erkändes fem svenska nationella minoriteter. Dessa är romer, judar, samer, sverigefinnar och tornedalingar (DO 2008 s.5). Det är enligt Ramkonventionen upp till individen om han eller hon vill bli behandlad som en nationell minoritet (Ramkonventionen, artikel 3:1).

Det finns inga officiella riktlinjer för vad som krävs för att en minoritet ska betecknas en nationell minoritet men gemensamt för de nationella minoriteterna i Sverige är att de har funnits i landet under mycket lång tid och därför anses deras kulturer och språk vara en del av det svenska kulturarvet som bör bevaras. Vidare anses varje nationell minoritet ha en så pass stark uttalad gemenskap och religiös, traditionell, språklig eller kulturell identitet inom gruppen som de vill bevara (Nationella minoriteter och minoritetsspråk, faktablad).

Att en kulturell grupp klassas som nationell minoritet och dess språk som minoritetsspråk innebär att gruppen är berättigad extra skydd och stöd för bibehållandet av den egna kulturen och språket (Ramkonventionen, artikel 5:1). Rent konkret innebär att nationella minoriteter i Sverige är berättigade statligt ekonomiskt stöd för bevarandet av sin kultur och sitt språk (Nationella minoriteter och minoritetsspråk, faktablad).

4.2 Bakgrund

Uppgifterna om hur många personer med romsk etnicitet som bor i Sverige varierar med allt ifrån ca 30 000 (NE.se) upp till 100 000 personer, att siffrorna varierar så beror till stor del på att Sverige inte folkbokför personer efter etnicitet (minoritet.se). Sedan 1999 räknas romerna till en av Sveriges fem nationella minoriteter vilket innebär att de har rätt till särskilt stöd och skydd för att bevara sin kultur och sitt språk romani chib. Den romska gruppen är inom sig heterogen med flera språkliga, religiösa och traditionella variationer. Detta eftersom romerna har invandrat till Sverige i omgångar från olika platser runt om i Europa.

De första romerna anlände till Sverige under 1500-talet och folkgruppen har alltsedan dess utsatts för diskriminering, förföljelse och förtryck. Under 1600 och 1700-talet var den rådande synen på romer att de skulle tvångsförflyttas och förvisas ut ur landet. Detta skulle genom lagstiftning och under 1700-talet infördes för första gången en ”zigenarlagstiftning” med avsikt att förhindra all vidare invandring av romer till Sverige och att tvinga de romer som ändå befann sig i landet till fast bosättning (NE.se). Lagstiftningen var fortsättningsvis diskriminerande mot romer och med hjälp av förordningar kring handel och lösdriveri försvårade man romernas möjligheter att försörja sig (DO 2004 s.8).

Under första hälften av 1900-talet rådde det återigen invandringsförbud för romer i Sverige vilket i praktiken innebar att de romer som levde i Sverige var helt avskilda för släktingar i andra delar av Europa. Under samma period utsattes romer i Sverige för en rad övergrepp av den svenska staten däribland tvångssterilisering med syftet att bevara den svenska rashygien. Romska barn förvägrades undervisning i den svenska skolan och familjer fördrevs från kommun till kommun. Under 1950-talet beräknades det finnas 740 svenska romer varav de flesta var både arbetslösa och bostadslösa. Många hade fysiska och psykiska problem orsakade av hårda levnadsvillkor och usla bostäder. Samtidigt gjordes en ”zigenarutredning” där man kom fram till slutsatsen att zigenarna, som folkgruppen då kallades, hade utsatts för en ”upprörande rasdiskriminering” och en rad åtgärder lanserades för att förbättra romernas situation bland annat skulle barnen nu få gå i skolan och bostäder skulle ordnas (NE.se). Den svenska statens förhållningssätt till romer förändrades i och med detta, nu skulle romerna assimileras och den romska kulturen klassades som ett socialt fenomen som skulle bekämpas med välfärdspolitik (DO 2004 s.8).

Under 1970-talet började romerna själva organisera sig och ställa krav på de integrationsåtgärder som riktades mot dem. Dåvarande Invandrarverket fick ansvaret för att samordna de utredningar som lades fram i kölvattnet av detta och fokus lades på vuxenutbildning, familjepedagogiska insatser och hemspråksundervisning (DO 2004 s.8-9). Fokus flyttades från total assimilation till utbildning och visst bevarande av den romska kulturen. Under samma period ökade invandringen av utomnordiska romer till Sverige, främst ifrån östra Europa. En del av dessa anlände som deltagare i programmet ”den organiserade överföringen av vissa zigenare” varav de flesta fick flyktingstatus och redan vid ankomsten till Sverige hade de uppehålls- och arbetstillstånd. Romska flyktingar fortsatte att anlända till Sverige under 1980-talet. Samtidigt lades många av de statliga riktade åtgärder som lanserats på 1970-talet ner till stor del på grund av att man inte hade nått de snabba resultat som man hade räknat med (DO 2004 s.8-9) (Schiöler 2005 s.99-100). 1990-talet innebar en vändpunkt för integrationsarbetet, då Nordiska Zigenarrådet i samarbete med Statens Invandrarverk tog fram en rapport kring romers situation i Sverige. Det var första gången som romerna själva var med och kunde påverka hur integrationsarbetet skulle utformas. I samband med att romerna erkändes som nationell minoritet inrättades ett råd för romska frågor som fungerar som rådgivande organ åt regeringen (DO 2004 s.9).

4.3 Romer idag

Då man i Sverige inte får statistik utifrån etnisk tillhörighet så finns det ingen statistik att tillgå kring hur hög arbetslösheten och liknande integrationsfaktorer är bland romerna som grupp. Däremot finns det annan information tillgänglig. Det handlar om undersökningar och rapporter från bland andra Diskrimineringsombudsmannen och Skolverket. Här nedan kommer jag att i punktform gå igenom de indikatorer för integration som jag ställde upp tidigare.

4.3.1 Sysselsättningsgrad

I en undersökning som Malmö Stad gjorde om romers situation kom de fram till att av stadens arbetsföra romska befolkning var det 10 % som hade arbete, hur många som tog del av arbetsmarknadspolitiska åtgärder framgick dock inte. Detta var information som de hade erhållit från romska representanter. Huruvida siffran stämde rådde det osäkerhet om men man trodde ändå att den kunde ge en fingervisning om situationen. En av anledningarna till varför det är svårt att veta om siffran stämmer är att en del romer väljer att inte berätta om sin etniska bakgrund. Siffrorna varierar dock mellan de olika grupperna av romer. Hos relativt nyanlända romer med gymnasial utbildning är arbetslösheten lägre (Malmö Stad 2008 s.7). Liknande undersökningar från andra delar av landet pekar även de på att arbetslösheten bland romer i arbetsför ålder är hög. I Norrköpings kommun visade en undersökning att arbetslösheten bland romer var över 70 % och ytterligare en undersökning pekade på att få romer i Västerås hade något arbete (SOU 2010:55 s.426). Enligt Diskrimineringsombudsmannen är romers utsatta situation på arbetsmarknaden resultatet av den långtgående och genomgripande diskriminering som romer ofta ställs inför i kontakten med majoritetssamhället och i en undersökning uppger nästan 80 % av de tillfrågade romerna att de tror sig sakna arbete på grund av sin etniska bakgrund (DO 2004 s.24-25). En annan anledning anses vara att många romer saknar den utbildning det krävs för att söka vissa jobb och förändringar i samhället som har gjort att romer inte längre kan försörja sig på typiskt sett traditionella yrken för romer i den utsträckning som tidigare (Gyllenbäck 2009 s.28).

4.3.2 Studieresultat och skolgång

I *Romers rätt- en strategi för romer i Sverige*, ett betänkande av Delegationen för romska frågor, framgår det att frånvaron är hög bland romska elever, många slutar grundskolan i förtid och att flera av de som fortsätter går ut grundskolan utan fullständiga betyg (SOU 2010:55 s.308). Få romska ungdomar fortsätter till gymnasieskolan och ännu färre fortsätter till högskola och universitet (DO 2004 s.23). Anledningarna anses vara flera och samverkande. En viktig anledning anses vara bristen på romska förebilder både inom och utanför skolan. Föräldrars bristande utbildning anses vara en annan då detta kan leda till att eleverna själva inte blir studiemotiverade samtidigt som de saknar stöd hemifrån. Även diskriminering och mobbing på grund av barnens romska bakgrund samt dålig förståelse för den romska kulturen anges som bidragande orsaker till den låga närvaron och det stora bortfallet av elever i grundskolan (SOU 2010:55 s.308). En annan anledning som diskrimineringsombudsmannen ger är att utbildningssystemet är anpassat efter majoritetssamhället och inte har förmågan att synliggöra och tillmötesgå de romska eleverna (DO 2004 s.23). I en studie gjord av skolverket framgår det att det som ses som det största problemet från skolornas sida sett är just den höga frånvaron hos romska elever, något som i stor grad påverkar deras prestationer (Skolverket 2007 s.47). Samtidigt så finns det en misstro bland vissa romska föräldrar om att skolan ska försvaga barnens romska identitet då de upplever att skolan inte bidrar till att stärka den romska identiteten och skyddet mot diskriminering och trakasserier där ses som svagt. Det kan också bero på föräldrarnas egna erfarenheter av skolan då det förr var tanken att romska barn skulle assimileras till det svenska samhället via skolan (SOU 2010:55 s.333).

4.3.3 Upplevd diskriminering

Enligt en undersökning som Diskrimineringsombudsmannen har gjort är den gängse synen på diskriminering att den vanligtvis tar sig uttryck i någon form av negativ särbehandling som grundar sig i att man kategoriserar människor utifrån fördomar (DO 2010 s.15). Diskrimineringen av romer går tillbaka till 1500-talet då de första romerna anlände till Sverige (DO 2004 s.8). En enkätundersökning genomförd på uppdrag av Diskrimineringsombudsmannen visade att upp till 90 % av de tillfrågade, som alla var romer, ansåg att Sverige till viss del eller i hög grad är ett rasistiskt land och ungefär lika många ansåg att Sverige till viss del eller i hög grad är fientligt inställt mot romer. En fjärdedel upplevde sig inte alls som en del av det svenska samhället och lika många kände sig inte accepterade. Vidare visade undersökningen att 60 % av de tillfrågade under de senaste två åren blivit utsatta för nedsättande tillmälen eller anspelningar på grund av sin etniska bakgrund (DO 2004 s.15). Många romer utsätts för diskriminering på

bostadsmarknaden då deras etniska bakgrund gör det svårare för dem att finna bostad och en del har även erfarenheter av att hyreskontrakt rivits upp då deras romska bakgrund blivit känd. Även på arbetsmarknaden upplever romer att det är svårare att få jobb på grund av sin bakgrund och en del väljer därför att inte vara öppna med sin romska bakgrund. Många av de anmälningar Diskrimineringsombudsmannen får in från romer handlar om att romer har blivit nekade inträde på olika offentliga lokaler såsom restauranger och butiker på grund av sin etniska bakgrund (DO 2004 s.16-24). Från och med 2009 redovisar Brottsförebyggande rådet statistik över anmälningar om antiromska hatbrott, det vill säga brott med främlingsfientliga och rasistiska motiv riktade mot romer på grund av deras etniska ursprung. Anledningen till att man har börjat med det är att romer anses vara en speciellt utsatt grupp. Enligt Brottsförebyggande rådets redovisning var olaga hot och ofredande den vanligaste orsaken till anmälan (Brå 2010 s.40-41). Delegationen för romska frågor menar att romer utan tvekan är den grupp i Sverige som i störst utsträckning utsätts för trakasserier och att diskriminering dessutom är socialt accepterad (SOU 2010:55 s.501).

4.3.4 Fördomar

Fördomar är tätt sammankopplat med diskriminering då diskriminering ofta grundar sig i just fördomar. Enligt Delegationen för romska frågor är antiziganismen den mest accepterade formen av rasism i Europa (SOU 2010:55 s.502). I antologin *Ett fördrivet folk* definieras antiziganism som

”fientlighet och fördomar mot romer/zigenare/resande som bygger på föreställningen om att de romska folken utgör en ras med medfödda sämre egenskaper än andra folk. Romerna påstås till sin natur vara lata, naiva, opålitliga, lögnaktiga, kriminella och ondskefulla. Antiziganismen tar sig uttryck i att romer/zigenare/resande föraktas, kontrolleras, motverkas, avvisas och t.o.m. elimineras som etnisk minoritet” (Cederberg 2005 s.79).

Utifrån den här definitionen av antiziganism kan man se att fördomar gentemot romer motverkar deras integration i majoritetssamhället och att diskriminering är ett utlopp för fördomar. Förutom seglivade fördomar sedan generationer tillbaka har även massmedia ett ansvar för hur romer framställs och uppfattas. Än idag publiceras material i massmedia som framställer romer på ett sätt som upplevs som kränkande av romerna själva. Det handlar både om gamla spelfilmer där romer framställs på ett stereotypt sätt och nyproducerat material (DO 2004 s.11). Samtidigt är det viktigt att påpeka att det även bland en del romer finns misstro mot svenska myndigheter och samhället som många gånger har sin grund i att romer under lång tid blivit dåligt behandlade och diskriminerade av dessa (SOU 2010:55 s.534) (DO 2004 s.39). Det finns även en rädsla för att

integrationen ska leda till assimilation och att man på så sätt ska förlora sin romska identitet (Persson 2009 s.34).

Den höga arbetslösheten och den låga utbildningsnivån tillsammans med den diskriminering och fördomar som finns i samhället anser jag vara belägg för att den romska gruppen inte är väl integrerad i det svenska samhället.

5 Analys

I detta kapitel presenteras analysen av det empiriska materialet. Jag har gått tillväga på så sätt att jag utifrån de tre analyspunkter som jag ställde upp i metodkapitlet har undersökt i hur stor utsträckning det svenska integrationsarbetet av romer stämmer överens med de riktlinjer som Kymlicka ställer upp för mångkulturell integration av etniska minoriteter. Först presenterar jag resultatet av undersökningen av det empiriska materialet och därefter följer analysen/diskussionen av detsamma.

5.1 Resultat

5.1.1 Positiv särbehandling och grupprepresentation

Det finns inga riktlinjer som uppmanar till etnisk kvotering inom samhällliga institutioner på ett genomgripande nationellt plan. I ett mål från 2006 fastslog Högsta Domstolen att etnisk kvotering till högskolans utbildningar inte är tillåten. Det var ett fall då studenter med utländsk bakgrund fick företräde framför andra studenter trots sämre meriter. I den svenska lagstiftningen är positiv särbehandling bara tillåten vid tillfällen då sökanden till en tjänst eller en utbildningsplats har likvärdiga meriter (Ewenfeldt 2006) (DO.se:a). Således är kvotering på grund av etnisk tillhörighet inte tillåten i annat fall än om sökanden har likvärdiga meriter.

1996 tillsatte regeringen en arbetsgrupp med uppdraget att lämna förslag på insatser och åtgärder som skulle förbättra romernas situation i det svenska samhället. Gruppen bestod av romska representanter tillsammans med representanter för Statens Invandrarverk och olika departement. Gruppens arbete resulterade i rapporten *Romer i Sverige*- tillsammans i förändring (Ds 1997:49). Tio år senare, 2007, inrättade regeringen Delegationen för romska frågor. Flera av delegationens ledamöter var romska representanter. Syftet var att delegationen skulle vara drivande i arbetet med att förbättra romers situation i Sverige. Detta genom att utreda romernas situation, stödja olika projekt med målsättningen att förbättra romers situation och genom att sprida kunskap om romer och deras kultur (Romadelegationen.se:a). Delegationens arbete resulterade i betänkandet *Romers rätt – en strategi för romer i Sverige* i juni 2010, vilket också innebar att delegationen var färdig med sitt uppdrag och därför upplöstes (Romadelegationen.se:b). Ser man till Kymlickas riktlinje om reserverandet av platser i rådgivande organ kan man se vissa liknelser. Grupperna har haft en rådgivande funktion åt regeringen. De har däremot inte varit permanenta organ utan grupper som tillsatts med ett speciellt uppdrag i åtanke.

5.1.2 Anpassning av institutioner

En av riktlinjerna som Kymlicka ställer upp som ett steg i anpassningen av institutioner är att ge kulturella minoriteters inverkan på kulturen större erkännande och utrymme inom skolans undervisning. Klassificeringen av romer som nationell minoritet kan ses som ett erkännande av den romska kulturens status som en del av det svenska kulturarvet (Nationella minoriteter och minoritetsspråk, faktablad). Vidare innebär ratificerandet av Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter att Sverige har åtagit sig att, där det är lämpligt, vidta åtgärder för att öka kunskapen om de nationella minoriteternas kultur, historia och språk inom utbildnings- och forskningsområdet (Ramkonventionen, artikel 12:1). I läroplanerna för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna står det skrivet att elever efter avslutad utbildning ska ha kännedom om de nationella minoriteterna och deras kultur, språk, religion och historia. Vidare står det i kursplanerna för svenska och historia i grundskolan att eleverna ska orienteras i de nationella minoritetsspråken och tillägna sig djupt kunnande om det svenska kulturarvet och nationella minoriteters bidrag till detta (Skolverket 2010).

Helt i linje med riktlinje sju om utvecklandet av riktlinjer för att motverka trakasserier inom skola och på arbetsplats fastställs det i diskrimineringslagen att det är förbjudet att diskriminera och trakassera människor på grund av kulturella och etniska bakgrund. Arbetsgivare och skolor har ansvar att motverka diskriminering och i de fall då det förkommer utreda och åtgärda det (SFS 2008:567). Diskrimineringsombudsmannen erbjuder på sin hemsida handledningar riktade till arbetsgivare för arbetet mot diskrimination på arbetsplatsen (DO.se:b). I *Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling* ställer Skolverket upp riktlinjer och råd kring hur svenska skolor ska arbeta för att motverka diskriminering och hur de ska handskas med den (SKOLFS 2009:38).

Mångfaldsutbildning inom polisen och vården är en av de riktlinjer Kymlicka ställer upp. I Polisens nationella policy för mångfald och likabehandling framgår det att Polisen har som målsättning att alla anställda ska ha grundläggande kompetens i mångfalds- och likabehandlingsfrågor så att de kan bemöta alla människor oavsett etnisk tillhörighet på ett professionellt sätt (Polisen 2009 s.10-11). Vidare fastslår man att anställda har rätt att använda religiösa plagg så som turban, kippa och huvudduk i tjänsten som i färg och utformning anpassas till uniformen (Polisen 2009 s.11-12) vilket ju också var en steg för integration i Kymlickas teori. Mångfaldsutbildningar finns även inom vården men många romer upplever att man inom hälso- och sjukvårdspersonal har bristande kunskap om den romska kulturen (SOU 2010:55 s.418). Om detta beror på att man inom mångfaldsutbildningar inte har fokuserat på romer framgår inte. Det är inte heller helt otroligt att man kan förvänta sig liknande upplevelser i kontakten med polisväsendet.

I linje med Kymlickas riktlinje om statligt stöd för kulturella festivaler och utbildningsprogram så är romerna, i och med sin status som nationell minoritet, berättigade ekonomiskt stöd till olika kulturella projekt. Kulturrådet, som har som uppgift att fördela statligt stöd till konst- och kulturområdena, får sedan 2002 särskilda anslag att fördela till de nationella minoriteterna. Några av de romska kulturprojekt som har fått finansiellt stöd är: Romska kulturdagar i Göteborg anordnade av Roma föreningen Svarta Safirer, Resandefolkets Snarsmon kulturverksamhet, romsk barnkulturverksamhet organiserad av Tjejango Lanca (Kulturrådet). Vidare så får romsk kulturverksamhet i många fall stöd på lokal nivå. I Malmö får exempelvis Romskt Kulturcentrum stöd av kommunen (Malmö Stad 2008 s.8) och i Stockholm var den romska gruppen den nationella minoritet som fick störst andel kulturstöd av staden år 2008 (Dn.se).

Några officiella riktlinjer för hur man får framställa minoriteter i media finns inte i Sverige. Det finns Etiska regler för press, TV och radio framtagna av bland andra Publicistklubben och Svenska Journalistförbundet. I dessa står det att man inte ska publicera en persons etniska härkomst om det är ovidkommande eller missaktande men inget om att undvika stereotyp framställning av minoriteter. Känner en person eller grupp sig kränkt av hur de framställs i media kan man anmäla det till olika granskningsnämnder (Pressombudsmannen).

Kymlicka argumenterar för en anpassning av arbetstider för att bättre passa kulturella och religiösa minoriteters behov. Någon sådan generell anpassning av arbetsveckans utformning och anpassning till olika högtider, har inte gjorts på ett genomgripande nationellt plan.

5.1.3 Språklig tillgänglighet

Romers status som nationell minoritet innebär att det allmänna är skyldigt att erbjuda särskilt stöd och skydd för att bevara och främja romernas språk, romani chib (SFS:2009:600, 8§). Vidare ska den som tillhör en nationell minoritet ges möjligheten att lära sig och använda sig av sin minoritets språk (SFS:2009.600, 14§:1). Skyddet och rättigheterna är däremot begränsade för romer och judar då deras språk är territoriellt obundna. Konkret innebär det att romska barn har rätt till hemspråksundervisning även om de inte kan tala romani och efterfrågan begränsad. Romska barn som kommer från utlandet kan även få hemspråksundervisning i två språk i de fall då det anses berättigat. I praktiken är det dock så att väldigt få romska barn utnyttjar möjligheten till hemspråksundervisning (Skolverket 2007 s.43). Att så är fallet beror på flera anledningar men en av anledningarna är att det inte alltid finns undervisning på den varietet av romani som barnen talar och ibland även på att man inte vill att skolan ska veta att man är romer och därför inte har anmält romani chib som modersmål (Malmö Stad 2008 s.5).

Att romani chib är ett nationellt minoritetsspråk innebär också att forskning och undervisning av romani chib ska bedrivas på åtminstone en svensk högskola (minoritet.nu). På Linköpings Universitet ges det en kurs på 15 högskolepoäng i

romani chib och romsk kultur (Liu.se) och en kurs om romernas historia på Södertörns Högskola på 7,5 högskolepoäng (Sh.se).

Från och med den första december 2010 infördes obligatorisk samhällsorientering för nyanlända invandrare. Samhällsorienteringens mål är att förklara för invandrare vad det innebär att leva i Sverige. Målsättningen är att denna samhällsorientering ska ges på invandrarnas modersmål eller annat språk som individen behärskar väl (Ny politik för nyanländas etablering i Sverige, faktablad). Detta är en integrationspolitisk åtgärd som har en del gemensamt med Kymlickas rekommendation om att bistå med samhällsinformation och tjänster på invandrades modersmål som ett steg i att påskynda integrationen. Även om det inte är garanterat för nyanlända romer att de får ta del av samhällsorienteringen på just romani så innebär det att de får ta del av informationen på ett språk som de förstår. Samtidigt är den obligatoriska samhällsorienteringen en så pass ny företeelse att det är för tidigt att uttala sig om dess påverkan på integrationen av nyanlända romer.

Rätten till tolkning vid kontakt med olika myndigheter, domstolar och offentliga organ står skriven i förvaltningslagen, förvaltningsprocesslagen, rättegångsbalken, hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen. Den övergripande inställningen är att när en persons svenskunskaper inte är tillräckliga bör tolk anlitas för vidare kommunikation. Starkast är lagstiftningen i förvaltningsprocesslagen där formuleringen *skall* istället för *bör* används. Däremot är det upp till myndigheterna i fråga att avgöra huruvida det finns behov för tolkning (SOU 2005:37, s.80-85). År 2004 använde sig Skåne Län av 825 tolktimmar i romani, Västra Götalands Län av 1835 tolktimmar och resten av Sveriges län (Stockholms län borträknat) 3734 tolktimmar. Migrationsverket i södra regionen använde sig av 718 tolktimmar i romani (SOU 2005:37, s.95-98). Huruvida detta är mycket eller lite är svårt att säga utifrån statistiken. Flertalet romer talar dessutom ett annat språk i vilket det är möjligt att de har fått tolkning om behov har funnits. Rätten till tolkning är i linje med Kymlickas riktlinje om samhällsinformation på invandrades modersmål. Vidare så är information om de nationella minoriteternas rättigheter tillgänglig på samtliga minoritetsspråk, däribland flera varieteter av romani chib, på regeringskansliets hemsida för nationella minoriteter (regeringen.se).

Det erbjuds ingen tvåspråkig undervisning för nyanlända invandrabarn, varken för romer eller för icke-romer på genomgripande nationellt plan, vilket ju är en av Kymlickas riktlinjer. Däremot så får en kommun enligt grundskoleförordningen anordna tvåspråkig undervisning för elever med annat umgängesspråk än svenska med upp till hälften av undervisningen på umgängesspråket. Motivet för sådan undervisning är dock i första hand språkbevarande. I Sverige finns det, i dagsläget, enbart en klass som undervisar i svenska och romani (Skolverket 2007 s.17). Det finns också på vissa skolor möjligheten för nyanlända barn att gå i en förberedelseklass (Dnr 2006:2145 s.23).

I Sveriges Radios sändningstillstånd fastslås det att SR ska ta hänsyn till etniska och språkliga intressen och att romani chib tillsammans med de andra minoritetsspråken har en särställning i arbetet med att förbättra tillgängligheten

för dessa minoriteter (KU 2009/2312/MFI) (Hagström 2007 s.3). Således sänder Radio Romano i Sveriges Radio P2 fem dagar i veckan. Sändningarna är till största delen på romani chib men ibland även på svenska och andra varieteter av romani (sverigesradio.se:b) (Hagström 2007 s.3)

5.2 Diskussion

Varför har då integrationen av romer inte lyckats? Här nedan kommer jag att resonera kring resultatet av den empiriska undersökningen för att försöka svara på frågeställningen. Jag kommer även att ta upp några faktorer som jag menar ha konsekvenser för integrationen, vilka jag anser att Kymlicka i sin teori förbiser eller inte ger tillräcklig vikt.

Ser man till den första analyspunkten som behandlar kvotering och positiv särbehandling är det ganska tydligt att någon kvotering av romer till samhällliga institutioner inte förekommer. Många arbetsplatser och institutioner har som målsättning att arbetsplatsen ska reflektera mångfalden i samhället men som det har framgått så är kvotering i den mening att man reserverar platser åt en viss minoritet, oavsett kvalifikationer, inte tillåtet då det ses som diskriminering av de som inte blir kvoterade. Däremot så är positiv särbehandling tillåtet vid tillfällen då sökanden till en tjänst eller utbildningsplats har likvärdiga meriter. I vilken utsträckning det görs till romers fördel finns som bekant ingen statistik över. Men utifrån romers utsatta situation på arbetsmarknaden och i skolan, där romer många gånger väljer att inte vara öppna med sin etniska bakgrund, så är det förmodligen inte förhastat att anta att det sker i väldigt liten utsträckning eller inte alls. I viss utsträckning förekommer det däremot att det reserveras platser i rådgivande organ till regeringen åt romer. I den empiriska undersökningen har jag funnit två tillfällen de senaste femton åren och dessa rådgivande organ har varit temporära sammanslutningar. Den självklara invändningen här är om detta sett ur Kymlickas teoretiska synvinkel kan ses som tillräckligt. Kymlicka är inte mer detaljerad i sitt resonemang kring denna riktlinje än att man själv får dra slutsatser kring tillräckligheten i åtgärden. Att sådana rådgivande organ tillsätts och att romer har en självklar plats i dessa anser jag visa på att regeringen vill jobba för integrationen av romer tillsammans med romer, något som inte alltid har varit fallet. Däremot så kan man tycka att dessa organ borde vara mer permanenta i sin natur då de efter uppfört uppdrag upplösts.

Undersökningen av den andra analyspunkten som fokuserar på anpassningen av institutioner till minoriteters behov har gett blandat resultat. Ser man till riktlinjen om att anpassa arbetstid till minoriteters behov så kunde jag inte finna någon information som tydde på att någon sådan anpassning har gjorts. Många romer är kristna och för dem är någon anpassning av arbetsveckans utformning således inte nödvändig. Men bland romer finns även muslimer och hinduer och för dem kan en

sådan anpassning vara önskvärd. Med denna religiösa variation i åtanke kan man se hur en sådan anpassning skulle vara problematisk. Med tanke på den höga arbetslösheten bland romer kan man ställa sig frågan hur stor påverkan en sådan anpassning egentligen skulle ha för den romska gruppens integration. Det är ett något cyniskt sätt att se på saken men jag menar att det är en relevant fråga då jag anser att det finns djupare strukturella problem som behöver åtgärdas innan anpassningen av arbetstid får någon märkbar inverkan på romers integration i samhället.

Ser man istället till riktlinjen om statligt stöd till olika kulturfestivaler och utbildningsprogram kan man se att man i Sverige har satsat betydligt mer på detta. Romerna är garanterade ett visst statligt stöd för sin kultur då de är en nationell minoritet och på många håll i landet där romerna är en stor minoritet så får man stöd från kommun för sin kulturella verksamhet. Riktlinjen om att ge den romska kulturen större utrymme i skolans undervisning är åtminstone på ett teoretiskt plan uppfyllt då det står inskrivet i läroplanen att elever ska lära sig om de nationella minoriteterna. Hur det i verkligheten ser ut på skolorna runt om i landet går dock inte att säga eftersom det i slutändan är upp till lärarna vad de lär ut till eleverna.

När det kommer till anpassningen av klädregler och uniformer så är det i stor utsträckning upp till arbetsgivarna men i för det mesta är det tillåtet att klä sig i plagg som uttrycker kulturell eller religiös tillhörighet. För integrationen av romer i det svenska samhället tror jag dock att anpassningen av uniformer har förhållandevis lite inverkan då romer sällan har behov av specialanpassade uniformer. Däremot kan anpassningen av klädregler ha större positiv inverkan för de grupper av romer som har speciella klädedräkter.

Både lagstiftning som förbjuder diskriminering och riktlinjer för att undvika och arbeta med trakasserier både i skolan och på arbetsplatser har utvecklats i Sverige. Vidare så arbetar Diskrimineringsombudsmannen aktivt med att motverka diskriminering. Här menar jag att Sveriges integrationspolitik går längre Kymlickas riktlinje förespråkar, vilket borde innebära ett bättre utfall i integrationen. Trots detta så pekar mycket i det empiriska materialet på att romer utsätts för trakasserier och diskriminering både inom skolan och på arbetsmarknaden. Detta gäller naturligtvis inte bara romer men genomgående i det empiriska materialet är att romer ses som en speciellt utsatt grupp.

Den tredje analyspunkten behandlar språklig tillgänglighet. I och med den romska gruppens heterogenitet har samhällelig information på fler språk än svenska varierande påverkan för vidare integration. För de romer som har levt i Sverige i flera generationer kan det antas att det inte har någon inverkan alls men för romer som är nyanlända kan det ha en betydande inverkan på hur snabbt man integreras i samhället. Införandet av obligatorisk samhällsinformation till nyanlända invandrare på ett språk som de behärskar är ett sätt att försäkra sig om att de får ta del av viktig information. Det faktum att det så sent som 1 december 2010 blev obligatoriskt gör att det för denna uppsats inte är relevant då största delen av det empiriska materialet är från innan 1 december 2010 och det inte heller kan tänkas ha fått någon märkbar konsekvens så kort tid efter införandet. Samtidigt så bör det påpekas att man i många kommuner har erbjudit liknande information innan den 1

december 2010. I de fall det anses nödvändigt har romer liksom andra språkliga minoriteter rätt till tolk i kontakt med olika myndigheter och information om romers rättigheter som nationell minoritet finns tillgänglig på flera varieteter av romani chib. Även i detta är fall är frågan om detta utifrån Kymlickas riktlinjer kan ses som tillräckligt. Jag är av den uppfattningen att den språkliga tillgängligheten för romer är förhållandevis god, däremot är den inte så pass institutionaliserad som Kymlickas riktlinjer ger uttryck för. Den tvåspråkiga undervisningen riktad mot romska barn är mycket begränsad i Sverige, däremot har alla romska barn rätt till hemspråksundervisning. Fast här har sådan undervisning i första hand inte ett integrerande syfte utan ett språkbevarande.

Som tydligt framgår ovan så har jag i min undersökning inte kommit fram till att det svenska integrationsarbetet med romer till punkt och pricka överensstämmer med de riktlinjer som Kymlicka ställer upp i sin teori. Det var inte heller väntat. Däremot hade jag väntat mig en något större överensstämmelse. Trots detta anser jag att det finns fog för att påstå att det finns en del faktorer som Kymlicka förbiser eller inte ger tillräcklig vikt i sin teori om integration. Därför kommer jag nedan att presentera några invändningar mot Kymlickas teori. Dessa invändningar är faktorer som jag anser har påverkan även för Sveriges integrationsarbete.

Det största problemet med teorin anser jag vara synen på att man kan integrera hela etniska minoriteter som en enhet och sedan tillskriva dem gruppsspecifika rättigheter baserade på deras etniska bakgrund. Den första invändningen jag har är, som James Tully påpekar, att etniska minoriteter inte är homogena grupper där alla medlemmar vill samma sak. Romerna är en mycket heterogen minoritet och medlemmarnas förutsättningar och önskemål varierar precis som hos samhället i övrigt. Denna heterogenitet är inget unikt enbart för den romska minoriteten utan kan sägas gälla för de flesta etniska och kulturella minoriteter. Att då försöka integrera människor utifrån deras kulturella bakgrund ser jag som problematiskt. Vem är det som avgör vad det innebär att tillhöra en viss etnisk eller kulturell minoritet och hur avgör man det? Vad händer med dem som inte kan identifiera sig med det men ändå identifierar sig med den etniska eller kulturella identiteten? Vidare kan det vara problematiskt för medlemmar av en etnisk minoritet som inte vill integreras i majoritetssamhället som en del av en etnisk minoritet utan som en individ på egna villkor. I Sverige bör kanske detta inte vara ett så stort problem då det är upp till individen själv om hon eller han vill bli bemött som nationell minoritet eller inte. Däremot så saknar jag en problematisering kring detta i Kymlickas teori.

Den andra invändningen är, som Christian Fernández uttrycker det, att indelandet av medborgare efter deras etniska och kulturella bakgrund riskerar att förstärka känslan av *vi och dem* i samhället och leda till en fragmentering av medborgarskapet. Det kan öka känslan av särkillnad från resten av samhället när den kulturella eller etniska bakgrunden ges en sådan tyngd att man lagstiftar kring den och ger den särskilda rättigheter. När man ser till romerna i Sverige framgår det att det bland många, men absolut inte alla, finns en känsla av *vi och dem*, både från romers sida och från majoritetssamhället. Jag tror inte att det i första eller andra hand beror på att romer har en viss särställning som nationell minoritet, då

denna särställning inte är så påtaglig eller differentierande som Kymlicka förespråkar, men jag tror att ett allt på stort fokus på skillnader har en kontraproduktiv inverkan på integrationen.

En aspekt som Kymlicka berör men som jag anser att han inte ger tillräcklig tyngd är rasism och fördomar. Även i detta fall är kritiken tudelad. Kymlicka förespråkar antirasistiska utbildningsprogram vilket även jag tror är viktigt för integrationen av etniska minoriteter. Min kritik här är att jag anser att Kymlicka förbiser hur djupt rotat rasism och fördomar kan vara i ett samhälle, något som jag anser att romers situation i Sverige men också i resten av Europa är ett exempel på. Kymlicka påpekar i och för sig själv att romer är vad han kallar ett svårt fall och att hans teorier kan behöva anpassas för att appliceras på dessa. För att anpassas till romers situation anser jag då att Kymlickas resonemang kring fördomar och rasism behöver utvecklas kring hur man bemöter just djupt rotat rasism och fördomar. Mycket pekar på att antiziganismen är utbredd i samhället och att det behövs kraftfulla åtgärder för att bekämpa den.

Vidare förbiser Kymlicka att även minoritetsgrupper kan ha fördomar mot majoritetssamhället, att det även där kan finnas en misstänksamhet mot det som är annorlunda. I min undersökning av romers integration i Sverige fann jag att det även bland en del romer finns en viss misstänksamhet gentemot svenska myndigheter och majoritetssamhället. Även om misstänksamheten till stor del grundar sig i tidigare dåliga erfarenheter så behöver även denna bearbetas om romerna ska integrera sig i det svenska samhället.

6 Slutsats

Syftet med uppsatsen har varit att undersöka varför integrationen av romer i Sverige inte har lyckats samtidigt som jag har prövat Kymlickas teori om mångkulturell integration. Detta har jag gjort genom att ställa det svenska integrationsarbetet gentemot de riktlinjer som Kymlicka ställer upp för integrationen av etniska och kulturella minoriteter. Tanken har varit att peka på att trots att det svenska integrationsarbetet till stor del överensstämmer med Kymlickas teori så har romerna inte integrerats i det svenska samhället. Att den romska minoriteten inte är till fullo integrerad i det svenska samhället påvisade jag genom att operationalisera begreppet integration och sedan ställa de mot romernas situation.

Den empiriska undersökningen av integrationsarbetet visade att det finns en förhållandevis god överensstämmelse mellan Kymlickas teori och integrationspolitiken. Dock kanske inte i så stor utsträckning som jag hade förväntat mig. Trots detta menar jag att man utifrån resultatet kan resonera kring bristerna i Kymlickas teori. De brister som jag har belyst är det problematiska med idén att man kan integrera minoriteter i ett samhälle som om de vore en homogen enhet helt förbiseende individernas önskemål samt att indelningen utifrån etnicitet eller kulturell tillhörighet riskerar fragmentera medborgarskapet ytterligare snarare än ena. Vidare belyste jag rasism och fördomar, både från majoritetssamhället och från minoriteter, något som Kymlicka inte lägger någon större vikt vid. Dessa är faktorer som inte är unika enbart för den romska minoriteten i Sverige utan är relevanta för integrationen av minoriteter överlag och för teorier kring integration.

7 Referenser

- Brå 2010 = *Hatbrott 2009 – Statistik över polisanmälningar där det i motivbilden ingår etnisk bakgrund, religiös tro, sexuell läggning eller gränsöverskridande identitet eller uttryck*, 2010. Brottsförebyggande Rådet.
- Cederberg, Irka, 2005. *Antiziganismen – hetsen mot romerna* (s.74-83) i Jansson, Karl-Axel – Schmid, Ingemar (red.) *Ett fördrivet folk – Antologi om förtryck och diskriminering av romer/zigenare/resande*. Stockholm: Forum för levande historia.
- Dn.se = ”Oklara kriterier för kulturbidrag”. Hämtad 2010-12-01. <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/oklara-kriterier-for-kulturbidrag-1.886615>
- Dnr 2006:2145 = *Bilaga, Lägesbeskrivning*, 2006. Skolverket.
- DO 2004 = *Diskriminering av Romer i Sverige – Rapport från DO:s projekt åren 2002 och 2003 om åtgärder för att förebygga och motverka etnisk diskriminering av Romer*, 2004. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering.
- DO 2008 = *Diskriminering av nationella minoriteter inom utbildningsväsendet*, 2008. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering.
- DO 2010 = *Upplevelser av diskriminering – en sammanfattande rapport samt analys baserat på en kvalitativ undersökning om upplevd diskriminering*, 2004. Diskrimineringsombudsmannen.
- DO.se:a = Diskrimineringsombudsmannens hemsida. Hämtad: 2010-12-10. <http://www.do.se/sv/Forebygga-diskriminering/Arbetslivet/Rekrytering/>
- DO.se:b = Diskrimineringsombudsmannens hemsida. Hämtad 2010-12-15. <http://www.do.se/Diskriminerar-du/Arbetslivet/>
- Ds 1997:49 = *Romer i Sverige – tillsammans i förändring*, 1997. Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Departementsserien.
- Ewenfeldt, Björn, 2006. ”Högsta domstolen tillåter inte etnisk kvotering”. TT 2006-12-21. Hämtad 2010-12-10. <http://sverigesradio.se/cgi-bin/international/artikel.asp?ProgramID=166&Nyheter=1&artikel=1106076>
- Fernández, Christian, 2005. *Medborgarskap efter nationalstaten? –Ett konstruktivt förslag*. Lund: Department of Political Science Stockholm University.
- George, Alexander – Bennet, Andrew, 2005. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gyllenbäck, Mirelle, 2009. ”Många åsikter om romer på arbetsmarknaden”, *É Romani Glinda*, 2009:5 s.28.
- Hagström, Nidia, 2007. ”Bäste Hans Gyllenbäck”, *É Romani Glinda*, 2007:2 s.3)

- Integrationspolitiken i Sverige, faktablad*, 2009. Integrations- och jämställdhetsdepartementet.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/13/77/30/6ef4871f.pdf>
- KU 2009/2312/MFI = *Tillstånd att sända ljudradio, regeringsbeslut*, 2009. Kulturdepartementet.
- Kulturrådet = Kulturrådets hemsida. Hämtad 2010-12-10.
http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/beviljade_bidrag/2006/Nationella-minoriteter-kultur/
<http://www.kulturradet.se/sv/pressmeddelanden/Kulturstod-till-nationella-minoriteter/>
- Kymlicka Will, 1998. *Mångkulturellt medborgarskap*. Falun: Bokförlaget Nya Doxa.
- Kymlicka, Will – Norman, Wayne, 2000. *Citizenship in Diverse Societies*. Oxford: Oxford University Press.
- Kymlicka, Will, 2001. *Politics in the Vernacular: nationalism, multiculturalism and citizenship*. New York: Oxford University Press.
- Liu.se = Linköpings Universitets hemsida. Hämtad 2010-11-15.
<http://www.liu.se/utbildning/kurs/762G03?l=sv>
- Malmö Stad = *Romers situation i Malmö – En rapport om Malmös Minoritetspolitik utifrån romernas perspektiv*, 2008. Malmö Stad.
- Minoritet.se = Webbplatsen för de nationella minoriteterna. Hämtad: 2010-11-01
<http://minoritet.prod3.imcms.net/1013>
- Nationella minoriteter och minoritetsspråk, faktablad*, 2007. Integrations- och jämställdhetsdepartementet.
- NE.se = Nationalencyklopedin. Sökord: Romer. Hämtad 2010-11-05,
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/romer>
- Ny politik för nyanländas etablering i Sverige, faktablad*, 2010. Integration- och jämställdhetsdepartementet.
- Persson, Rebeca, 2009. ”Romerna och integrationsbegreppet”.
- Polisen 2009 = *Mångfald och likabehandling. Polisens nationella policy och plan för mångfald och likabehandling 2010-2012*. Rikspolisstyrelsen, 2010.
- Pressombudsmannen = Pressombudsmannens hemsida. Hämtad 2010-12-01.
<http://www.po.se/regler/30-etiska-regler-foer-press-tv-och-radio>
- Ramkonventionen = Europarådets Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter.
- Regeringen.se = Regeringens hemsida för minoritetspolitik. Hämtad 2010-11-15.
<http://www.regeringen.se/sb/d/11787>
- Romadelegationen.se:a = Delegationen för romska frågor hemsida. Hämtad 2010-12-15.
http://www.romadelegationen.se/extra/pod/?id=13&module_instance=1&action=pod_show&navid=13
- Romadelegationen.se:b = Delegationen för romska frågor hemsida. Hämtad 2010-12-15. <http://www.romadelegationen.se/extra/pod/?id=1&navid=2>

- Schiöler, Ingrid, 2005. *Vem bryr sig egentligen?* (s.99-107) i Jansson, Karl-Axel – Schmid, Ingemar (red.) *Ett fördrivet folk – Antologi om förtryck och diskriminering av romer/zigenare/resande*. Stockholm: Forum för levande historia.
- Scuzzarello, Sarah, 2010. *Caring Multiculturalism: local immigrant policies and narratives of integration in Malmö, Birmingham and Bologna*. Lund: Department of Political Science, Lund University.
- SFS 2008:567 = Diskrimineringslag, Svensk författningssamling. Utfärdad 2008-06-05
- Sh.se = Södertörns Högskolas hemsida. Hämtad 2010-11-15.
<http://webappl.web.sh.se/C1256EBC0040833D/tmt.view/9D2B1454811A2E0DC125773C004F5A63>
- SKOLFS 2009:38 = *Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling*. Skolverket 2009.
- Skolverket 2007 = *Romer i skolan – en fördjupad studie, Rapport 292*. Skolverket, 2007.
- Skolverket 2010 = *Nationella minoriteter i skolan, faktablad*. Skolverket, 2010.
- Skr:2009/10:233 = *Regeringens skrivelse –Egenmakt mot utanförskap – redovisning av regeringens strategi för integration*.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/83/16/7c02c38f.pdf>
- SOU 2005:37 = *Tolkutbildning – nya former för nya krav, 2005*. Utbildningsdepartementet, Utredningen om kontakttolkar, Statens offentliga utredningar.
- SOU 2010:55 = *Romers rätt – en strategi för romer i Sverige, 2010*. Delegationen för romska frågor, Statens offentliga utredningar.
- Sverigesradio.se = Sveriges Radios Hemsida om SR Internationals sändningsschema. Hämtad 2010-11-15.
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=4020&artikel=4206881>
- Teorell, Jan – Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber.
- Tully, James, 2000. *The Challenge of Remaining Citizenship and Belonging in Multicultural and Multinational Societies* (s.212-234) i McKinnin, Catriona – Hampsher-Monk, Iain (red.) *Demands of Citizenship*. London: Continuum.
- Yin, Robert K., 2003. *Case study research : design and methods*. London: SAGE.